

25. Смирнов Э.А. Управленческие технологии как объект функционального аудита / Э.А. Смирнов. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cfin.ru/press/management/1998-6/10.shtml>.
26. Топровер И.В. Кредит и кредитно-финансовые пирамиды : автореф. дис. ... д-ра экон. наук / И.В. Топровер. – СПб., 2009.
27. Хропанюк В.Н. Теория государства и права. Учебник для ВУЗов, 3-е издание доп. и испр. – М. : Изд-во «Интерстиль», «Омега-Л», 2008. – 384 с.
28. Ценова Т.Л. О проблеме финансовых пирамид // Теория и практика общественного развития. – 2011. – № 7. – С. 252–254.
29. Черненко А.К. Правовая технология как проблема общей теории государства и права // Современные проблемы юридической науки : Сб. ст. / Под ред. А.К. Черненко. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 2000.
30. Чернявський С.С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування : монографія / С.С. Чернявський. – К., 2010. – 624 с.
31. Щур Б.В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик: монографія / Б.В. Щур. – Х. : Харків юридичний, 2010. – С. 163.

ЯЩЕНКО А. М.,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінально-правових дисциплін
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.242

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

На підставі аналізу положень XV розділу Загальної частини КК України досліджуються теоретичні аспекти індивідуалізації примусових заходів виховного характеру в процесі їх застосування, та окреслюються можливі напрями подальшого удосконалення норм, передбачених статтями 97 і 105 КК України.

Ключові слова: примусові заходи виховного характеру, застосування примусових заходів виховного характеру.

На основании анализа положений XV раздела Общей части УК Украины исследуются теоретические аспекты индивидуализации принудительных мер воспитательного характера в процессе их применения, и обозначаются возможные направления дальнейшего усовершенствования норм, предусмотренных статьями 97 и 105 УК Украины.

Ключевые слова: принудительные меры воспитательного характера, применение принудительных мер воспитательного характера.

Based on an analysis of the provisions of Section XV of the General Part of the Criminal Code of Ukraine the theoretical aspects of individualization compulsory educational measures in process of their application are investigated and possible directions of the further improvement of norms provided by Articles 97 and 105 of the Criminal Code of Ukraine are denoted.

Key words: coercive educational measures, application of coercive educational measures.

Вступ. Структуру кримінально-правового регулювання, як відомо, складає не лише кримінальна відповідальність, а звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, примусові заходи медичного характеру, примусове лікування, судимість, заохочення за зусилля, спрямовані на захист особи, суспільства та держави шляхом спричинення шкоди зловмисникам тощо [2, с. 61; 11, с. 47-52]. Окреме місце у цій палітрі займають примусові заходи виховного характеру. Ці заходи є не лише ефективними засобами кримінально-правового впливу, альтернативного покаранню неповнолітніх, але й є дієвими з точки зору соціальної реабілітації підлітків. Водночас у правовій регламентації та ефективності застосування примусових заходів виховного характеру існують проблеми [4, с. 4], на які ми і хотіли би звернути далі увагу.

Аналіз останніх джерел і публікацій. У теорії кримінального права питанням, пов'язаним із застосуванням примусових заходів виховного характеру, присвячені праці З. Р. Абземілової, Е. Л. Біктімерова, В. М. Бурдіна, Л. В. Герасимчук, Г. О. Єремій, Д. В. Кареліна, О. Ф. Ковітіді, О. В. Козаченка, А. А. Музики, Л. М. Палюх тощо. Наведеними авторами внесений істотний вклад у розробку означеної тематики. У той самий час у дослідженні примусових заходів виховного характеру крапку ставити ще зарано, якщо взагалі це можливо у науковому пошуці. Залишається дискусійними багато питань кримінально-правового змісту цієї проблематики. Зокрема, більшість з існуючих досліджень примусових заходів виховного характеру, як правило, не зачіпають теоретичних аспектів індивідуалізації цих засобів впливу в процесі їх застосування. Ті ж окремі наукові розробки, у котрих хоча б якимось чином і звертається на це увага, зазвичай носять фрагментарний характер.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних аспектів індивідуалізації примусових заходів виховного характеру в процесі їх застосування, та окреслені можливих напрямів подальшого удосконалення норм, передбачених статтями 97 і 105 КК України.

Результати дослідження. Частиною 2 ст. 105 КК України декларовано, що до неповнолітньої особи можуть бути застосовані такі примусові заходи виховного характеру: 1) застереження; 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; 3) передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; 4) покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; 5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років.

Відзначимо, що застосування вказаних заходів кримінально-правового характеру являє собою діяльність суду щодо прийняття у відповідному процесуальному документі рішення про призначення конкретного виду та (або) строку цього засобу впливу. Під час такої діяльності суд вирішує низку питань кримінально-правового змісту. До їх числа, зокрема, і відноситься питання, пов'язане із реалізацією принципу індивідуалізації цих примусових заходів впливу, адже помітимо, що за системою наведені вище заходи розташовані від менш суворого до більш суворого, і це, як зазначають окремі науковці, дозволяє більш індивідуалізовано підходити до процесу їх реалізації [1, с. 165; 12, с. 98-99; 13, с. 137; 3, с. 85]. Ще більш категоричний у цьому контексті Д.В. Карелін, який відзначає, що вибір конкретного заходу виховного впливу повинен базуватися виключно на попередньому вивченні судом або підрозділом у справах неповнолітніх особи правопорушника і характеру вчиненого злочину [6, с. 141-142].

Таким чином, щоб зробити прогноз щодо доцільності і подальшої ефективності застосування до підлітка того чи іншого виду примусового заходу виховного характеру, суд повинен володіти достовірною інформацією щодо широкого кола обставин. Далеко не всі і не завжди знаходять своє відображення в матеріалах кримінальних справ про злочини неповнолітніх. Вирішенню даного питання, на думку Д. В. Кареліна, може сприяти закріплення в законі обов'язковості складання так званої «соціальної доповіді» при розслідуванні кримінальних справ про злочини неповнолітніх, а також основних параметрів такої доповіді. Зокрема, дані соціальної до-

повіді повинні відображати: соціально-демографічні дані про особу неповнолітнього; відомості про склад сім'ї і характеристику батьків; характеристику неповнолітнього і вчиненого діяння; дані про негативні і позитивні обставини, що відносяться як до, так і після злочинної поведінки підлітка (характеристика мікросередовища – референтні групи, коло друзів, знайомих, сусідів, як проводить вільний час); сприйнятливості до заходів впливу (примусових заходів виховного характеру, покарання); дані про рівень фізичного, психічного, інтелектуального і емоційного розвитку; потреби, погляди, інтереси підлітка. Підсумкова частина доповіді повинна містити висновки – чітку сформульовану думку (рекомендацію) щодо найбільш адекватної міри, яка може бути застосована до правопорушника, який вчинив злочин у неповнолітньому віці [6, с. 150-151, 153-154]. Подібний погляд розділяє і З. Р. Абземілова. Дослідниця зазначає, що відомості про особу винного неповнолітнього, до якого застосовані примусові заходи виховного характеру, що містяться у матеріалах кримінальних справ, недостатні і фактично не відрізняються від особи умовно засудженого підлітка. Як правило, в кримінальній справі присутні позитивні або нейтральні характеристики (побутові, з місця навчання, роботи), довідки про успішність із навчальних закладів. Глибше дослідження особи підлітка, не обмежуючись допитом родичів і друзів, можливе шляхом залучення спеціалістів – соціальних працівників, педагогів, психологів, психіатрів для отримання відповідних висновків на предмет осудності, даних про рівень психічного розвитку неповнолітнього, особливостей його особистості. Нарешті, для оцінки перспектив виховання неповнолітнього саме примусовими заходами виховного впливу необхідно використовувати потенціал служб Міністерств загальної і професійної освіти, психолого-педагогічних і медико-соціальних центрів, психолого-медико-педагогічних комісій і інших спеціальних служб [1, с. 183-186].

Вищенаведене, таким чином, дозволяє стверджувати, що вибір судом конкретного виду примусового заходу виховного характеру (ч. 2, 3 ст. 105 КК України) залежить від широкого кола обставин, що характеризують особистість неповнолітнього і вчинене ним діяння. Як відмічає Л.В. Герасимчук, при вирішенні питання про обрання примусових заходів виховного характеру до уваги мають братися не лише обставини, які характеризують особу злочинця: неповноліття особи, відсутність судимості, скоєння злочину вперше, щире каяття, а й обставини життя неповнолітнього, його відношення до скоєного, мотивація його дій, що, на жаль, традиційно залишається поза увагою суду [4, с. 14]. Вказані обставини, як на наш погляд, можна розглядати в якості вихідних положень, якими зобов'язаний керуватися суд при прийнятті відповідного рішення про призначення конкретного заходу виховного впливу, незважаючи на те, що ці положення безпосередньо не передбачені у Загальній частині КК України в якості самостійного законодавчого припису. Зауважимо, що у даному випадку мова йде не про підстави та умови звільнення від кримінальної відповідальності та покарання чи, як зазначають окремі науковці, про підстави застосування заходів виховного характеру, а саме про загальні засади (правила) призначення цих засобів кримінально-правового впливу. Вплив наведених положень на обрання певного виду і строку розглядуваних заходів кримінально-правового примусу очевидний. Про це, зокрема, свідчить положення п. 5 ч. 2 ст. 105 КК України, відповідно до якого строк направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи не може перевищувати трьох років, а також ч. 3 ст. 105 КК України, згідно якої тривалість заходів виховного характеру, передбачених у пунктах 2 та 3 частини другої ст. 105 КК України, встановлюються судом, який їх призначає. Саме тому Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ звертає увагу місцевих та апеляційних судів на те, що при здійсненні кримінального провадження щодо неповнолітніх суди зобов'язані керуватися Звітом про неповнолітнього обвинуваченого, складеного згідно положень Інструкції про порядок складання звіту про неповнолітнього обвинуваченого у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх [15].

Взагалі, говорячи про строк призначення примусових заходів виховного характеру, хотілось би зазначити таке. Як вбачається із вищенаведеного, у чинному кримінальному законодавстві України передбачено лише три види примусових заходів виховного характеру, які можуть бути

призначені на певний строк. І якщо максимальний строк призначення виховного заходу, наприклад, передбаченого п. 5 ч. 2 ст. 105 КК України, не може перевищувати трьох років, то, цілком очевидно, що для 14, 15, 16 і 17-літніх осіб він у будь-якому випадку не може бути відповідно більшим, ніж 4, 3, 2 і 1 рік. Отже, при призначенні примусових заходів, як відмічає Д. В. Карелін, суд повинен враховувати вік винного [6, с. 185-186]. У той самий час, враховуючи, все ж таки, те, що у системі заходів виховного впливу заходи, передбачені пунктами 2 і 3 ч. 2 ст. 105 КК України, є менш суворими, порівняно із заходом, передбаченим п. 5 ч. 2 ст. 105 КК України, строк їх призначення, наприклад, не повинен перевищувати двох років. Подібна думка спадає на підставі аналізу подібних законодавчих положень КК РФ. Так, якщо звернутися до приписів ч. 3 ст. 90 КК РФ, можна побачити, що строк застосування примусових заходів виховного впливу, передбачених пунктами «б» і «г» частини другої дійсної статті, встановлюється тривалістю від одного місяця до двох років при вчиненні злочину невеликої тяжкості і від шести місяців до трьох років – при вчиненні злочину середньої тяжкості [16]. У той самий час деякі російські науковці зазначають, що тривалість застосування вказаних заходів повинна встановлюватися в межах від шести місяців до двох років [14, с. 193-194].

Таким чином, уявляється, що на законодавчому рівні варто передбачити положення, згідно якого тривалість заходів виховного характеру, передбачених у пунктах 2 та 3 частини 2 ст. 105 КК України, не повинна перевищувати двох років. Що стосується мінімального строку призначення цих заходів, які також повинні бути закріплені у законі, то цей строк може становити або шість місяців [16], або, дійсно, 3 місяці, як пропонує Д. В. Карелін [6, с. 185-186]. Крім того, ми схильні підтримати тих науковців, які пропонують в законі передбачити також і дострокове припинення застосування «строкових» заходів виховного впливу. Цей крок повинен підвищити ефективність кримінально-правових норм, оскільки у цьому випадку кримінальне право перетворюється в систему реабілітації підлітків, що помилились [14, с. 194; 12, с. 106].

Уявляється також, що не викликає особливих заперечень твердження про те, що ступінь суспільної небезпечності особи неповнолітнього і вчиненого ним злочинного діяння при звільненні від кримінальної відповідальності порівняно менший від ступеню такої небезпечності при звільненні від покарання. Відтак навряд чи виправдано до неповнолітнього у разі його звільнення від кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 97 КК України застосовувати примусовий захід виховного характеру, передбачений п. 5 ч. 2 ст. 105 КК України. Ми переконані в тому, що такий захід необхідно застосовувати до неповнолітнього лише у разі його звільнення від покарання на підставі ч. 1 ст. 105 КК України. Подібний підхід, до речі, вже знайшов свою підтримку на законодавчому рівні нашого ближнього сусіда (ст. 92 КК РФ) [16]. Отже, варто диференційовано підходити до застосування примусових заходів виховного характеру у разі звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності або покарання, хоча проти цього і заперечують окремі науковці [4, с. 7; 5, с. 5]. Як зазначає В. М. Бурдін при звільненні від кримінальної відповідальності до неповнолітнього мають застосовуватись якісно інші заходи впливу, ніж в тому випадку, коли він притягується до неї [3, с. 176]. З. Р. Абземілова у цьому сенсі також відмічає, що примусові заходи виховного характеру, виходячи із ступеня «виправно-виховного» впливу, мають бути різними [1, с. 167]. Вказані міркування стосуються і осіб, які до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність вчинили суспільно небезпечні діяння, передбачені Особливою частиною КК України. Нарешті, подібний підхід суттєво обмежить суддівський розсуд при прийнятті рішення про призначення того чи іншого виду примусового заходу виховного характеру.

Таким чином, зміна усталеного законодавчого регулювання примусових заходів виховного характеру має стати одним із перспективних напрямів можливого вдосконалення кримінального законодавства щодо реакції держави на злочинні прояви неповнолітніх. При застосуванні примусових заходів виховного характеру необхідно чітко розділяти, які заходи виховного характеру слід застосовувати при так званому спеціальному звільненні від кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 97 КК України), а які – при звільненні від покарання (ч. 1 ст. 105 КК України). Л. В. Гера-

симчук відзначає, що за КК Республіки Білорусь перелік примусових заходів, які застосовуються при звільненні неповнолітніх від кримінальної відповідальності, відрізняється від переліку в разі звільнення цих осіб від покарання [4, с. 11]. У цьому контексті можливо, що при реалізації ч. 1 ст. 105 КК України до неповнолітнього мають бути застосовані лише заходи, передбачені п. 4 і 5 ч. 2 ст. 105 КК України. Що стосується звільнення від кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 97 КК України), то у цьому разі суд має застосовувати до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру, передбачені п. 2 і 3 ч. 2 ст. 105 КК України. Крім того, до переліку вказаних заходів варто додати «публічне вибачення неповнолітнього», на чому наполягають окремі дослідники [14, с. 187-188].

Що стосується законодавчого припису, передбаченого ч. 2 ст. 97 КК України, зазначимо таке. У юридичній літературі неодноразово зверталася увага на те, що закріплення у КК України ч. 2 ст. 97 є абсурдним. Як наслідок, окремими науковцями пропонується дане законодавче положення взагалі виключити із КК України [7, с. 96-100; 8, с. 192-213; 9, с. 235; 4, с. 12, 14]. Між ти, позиція законодавця з цього питання прямо протилежна і це вбачається із змісту положень розділу 2 «Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності» глави 38 «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх» КПК України. Так, згідно ст. 498 КПК України кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, здійснюється внаслідок вчинення особою, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність [10, с. 1018].

На нашу думку, відтак, говорити сьогодні про виключення з КК України ст. 97 ще зарано, якщо взагалі є така необхідність. Уявляється, що треба вести розмову про вдосконалення цієї норми з позиції тих видів примусових заходів виховного характеру, які варто застосовувати до таких неповнолітніх осіб. Ми переконанні в тому, що до одинадцятирічних осіб необхідно застосовувати інші заходи виховного впливу, ніж до осіб, які вже досягли віку кримінальної відповідальності. Саме тому ми схильні підтримати тих науковців, які пропонують перелік примусових заходів виховного характеру розширяти [6, с. 146-147]. Крім того, це було б корисним і з позиції застосування подібних засобів впливу у разі звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності або покарання. На сьогодні ж, згідно чинної системи примусових заходів виховного характеру, вважаємо, що до осіб, які до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинили суспільно небезпечні діяння, передбачені Особливою частиною КК України, має застосовуватися лише застереження. Ми не можемо погодитися із законодавцем в тому, що згідно ч. 3 ст. 501 КПК України до таких неповнолітніх у загальному порядку може бути застосований найбільш суворий захід виховного впливу – направлення до спеціального навчально-виховного закладу [10, с. 1024]. Якщо його і слід застосовувати, то лише виключно у разі вчинення таким неповнолітнім тяжкого або особливо тяжкого злочину проти особистості. Отже розробка системи заходів виховного впливу щодо осіб, які після досягнення одинадцятирічного віку, але до досягнення віку, з якого може настати кримінальна відповідальність, вчинили суспільно небезпечне діяння, що підпадають під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК України, має стати одним із напрямом майбутнього удосконалення законодавчої регламентації примусових заходів виховного характеру.

Висновки. Вищевикладене, таким чином, дозволяє зробити наступні висновки: 1) під застосуванням заходів виховного характеру слід розуміти діяльність суду щодо прийняття та закріплення у відповідному процесуальному документі остаточного рішення про призначення конкретного виду та (або) строку цього заходу кримінально-правового примусу; 2) при застосуванні заходів виховного характеру суд має враховувати дані про особливості особи неповнолітнього; 3) врахування цих даних має розглядатися в якості загальних засад (правил), призначення примусових заходів виховного характеру; 4) загальні засади (правила) застосування примусових заходів

виховного характеру повинні отримати свою самостійну законодавчу регламентацію у Загальній частині КК України; 5) з метою обмеження суддівського розсуду при прийнятті рішення про призначення певного виду примусового заходу виховного характеру на законодавчому рівні у відповідних частинах статей, розташованих у XV розділі Загальної частини КК України, необхідно закріпити окремо види примусових заходів виховного характеру, які можуть бути застосовані до неповнолітнього у разі його звільнення від кримінальної відповідальності, та види примусових заходів виховного характеру, які можуть бути застосовані у разі його звільнення від покарання, а також види заходів виховного впливу до неповнолітнього, який до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинив суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого особливою частиною КК; 6) одним із напрямів майбутнього удосконалення законодавчої регламентації примусових заходів виховного характеру може стати розробка системи видів заходів виховного впливу щодо осіб, які звільняються від кримінальної відповідальності та покарання, та осіб, які після досягнення одинадцятирічного віку, але до досягнення віку, з якого може настати кримінальна відповідальність, вчинили суспільно діяння, що підпадають під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК України.

Список використаних джерел:

1. Абземилова З.Р. Проблемы применения наказания и иных мер уголовно-правового характера к несовершеннолетним (по материалам Республики Башкортостан) : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08 / Абземилова Зайтуна Равхатовна. – Москва, 2008. – 244 с.
2. Андрущенко І.М. Звільнення від кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння транспортним засобом / І.М. Андрущенко // Наше право. – 2004. – № 2 (2 ч.). – С. 60-66.
3. Бурдін В.М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні : монографія / В.М. Бурдін. – К «Атіка», 2004. – 240 с.
4. Герасимчук Л.В. Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності та покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру : автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Герасимчук Лідія Вікторівна; Національна академія внутрішніх справ. – К. : 2014. – 22 с.
5. Єремій Г.О. Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності : Автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Єремій Ганна Олексіївна; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2011. – 20 с.
6. Карелин Д.В. Принудительные меры воспитательного воздействия как альтернатива уголовной ответственности : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08 / Карелин Дмитрий Владимирович. – Томск, 2001. – 269 с.
7. Ковітіді О. Окремі проблеми кримінально-правового регулювання звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх / О. Ковітіді // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 3. – с. 96–100.
8. Ковітіді О.Ф. Звільнення від кримінальної відповідальності за нормами Загальної частини КК України : навчальний посібник / О.Ф. Ковітіді. – Сімферополь : ВД «Квадранал», 2005. – 224 с.
9. Козаченко О.В. Кримінально-правові заходи в Україні: культурно-антропологічна концепція : монографія / О.В. Козаченко. – Миколаїв : Іліон, 2011. – 504 с.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шуміла. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
11. Куц В.М. Деякі аспекти вдосконалення національної кримінально-правової політики / В.М. Куц // Кримінально-правова політика держави: теоретичні та практичні аспекти проблеми : Матеріали міжнародної наукової конференції, Донецьк, 17-18 листопада 2006 р. – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2006. – С. 47-52.
12. Музика А.А. Примусові заходи медичного і виховного характеру : монографія / А.А. Музика. – Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 1997. – 125 с.
13. Палюх Л.М. Примусові заходи виховного характеру: теорія і практика застосування : навчальний посібник / Л.М. Палюх. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2010. – 214 с.

14. Пимонов В.А. Теоретические и прикладные проблемы борьбы с общественно опасными посягательствами средствами уголовного права : монография / В.А. Пимонов. – М. : Издательство «Юрлитинформ», 2007. – 336 с.

15. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх : інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18.07.2012 № 223-1134/0/4-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v113474013?test=XX7MfyrCSgkySr6IZiNM3Yo4HI4Fgs80msh8Ie6>. – Заголовок з екрану.

16. Уголовный кодекс Российской Федерации : закон Российской Федерации 13.06.1996 г.; ред. от 02.07.2013 г. [Электронный ресурс] / Режим доступа : <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>. – Заголовок с экрана.

БУХТИЯРОВА Е. С.,
аспирант кафедры уголовного права
(Национальный университет
«Одесская юридическая академия»)

УДК 343.2/7:234.4(477)

ДУХОВНОСТЬ И УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ПОЛИТИКА: ТОЧКИ СОПРИКОСНОВЕНИЯ

В данной статье рассматривается идея влияния духовности на уголовно-правовую политику. Аргументируется отнесение духовной безопасности как компонента национальной безопасности к объектам уголовно-правовой охраны. Обосновывается необходимость создания единого духовного пространства для обеспечения национальной безопасности Украины.

Ключевые слова: идея права, духовность, духовная сфера, единое духовное пространство, духовная безопасность, уголовно-правовая политика, вера, религия.

У даній статті розглядається ідея впливу духовності на кримінально-правову політику. Аргументується віднесення духовної безпеки як компонента національної безпеки до об'єктів кримінально-правової охорони. Обґрунтовується необхідність створення єдиного духовного простору для забезпечення національної безпеки України.

Ключові слова: ідея права, духовність, духовна сфера, єдиний духовний простір, духовна безпека, кримінально-правова політика, віра, релігія.

The influence and impact of spirituality at criminal law policy of a state is the central issue of the article. Spiritual safety is proven to be an object of criminal law protection as a part of National safety. Necessity to create a unitary spiritual space within the state and the society is substantiated as means to provide and sustain national safety of Ukraine.

Key words: ideas of Law, spirituality, spiritual sphere, unitary spiritual space, spiritual safety, criminal law policy, faith, religion.

Анализ последних публикаций. Духовности как феномену общественной жизни, проявляющемуся в различных ипостасях, в разное время посвящали свои работы такие философы и социологи, как: Н. А. Бердяев, В. И. Вернадский, Г. В. Ф. Гегель, Ю. Н. Давыдов, Э. В. Ильенков,

